

Таким чином, українська і європейська правові системи визнають свободу слова як фундаментальне право, але також встановлюють певні обмеження. Важливим є те, що українська судова система інтегрувала європейські стандарти через застосування практики ЄСПЛ, що допомагає гармонізувати національне законодавство з міжнародними нормами.

Отже, міжнародні стандарти у галузі прав людини, зокрема щодо свободи слова, є універсальними орієнтирами, що визначають правові засади демократичної держави. Україна, ратифікувавши основні міжнародні документи, поступово формує ефективну систему імплементації цих стандартів у національне законодавство та судову практику.

Список використаних джерел:

1. Бігняк О.В., Акіменко Ю.Ю., Белолюбова О.О. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини : навч.-метод. посібник. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.
2. Бурмагін О.О., Опришко Л.В., Опришко Д.І. Свобода слова в умовах збройного конфлікту. Огляд практики Європейського суду з прав людини. Київ: ГО «Платформа прав людини», 2019. 112 с.
3. Конституція України. Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. URL:<https://lnk.ua/xNKQA7Ke8> (дата звернення: 31.11.2025).
4. Міжнародно-праві стандарти прав людини – основа галузі міжнародного права прав людини. URL: <https://www.navs.edu.ua/files/kafedru/kmp/lectures/lekc1-msl.doc>.
5. Чорна С.З. Міжнародні стандарти прав людини та їх імплементація у процесі реалізації правозахисної функції судової влади в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2020. С. 20-24.

Новак Анна Сергіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 207 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,

професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У сучасному кримінальному процесі досудове розслідування відіграє ключову роль, адже саме на цій стадії формуються ключові докази, окреслюється коло підозрюваних та вирішується загальне питання про притягнення до кримінальної відповідальності. Хоча й саме на цій стадії

виникає найбільший ризик порушення прав і свобод людини, а саме: права на захист, права на свободу та особисту недоторканість й прав на справедливий суд. Основа забезпечення прав людини під час кримінального провадження закладена у Розділі II Конституції України. Крім того, стаття 129 Конституції України закріплює основні засади судочинства, що поширюються і на досудове розслідування [1]. До таких ключових конституційних гарантій належать:

- Принцип верховенства права та поваги до людської гідності (ст.ст. 3, 28 Конституції України). Будь-яка процесуальна дія має здійснюватися з повагою до честі та гідності особи, а методи, що принижують гідність (катування, жорстокість), заборонені.

- Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України). Це право гарантується шляхом встановлення виключно судового контролю за застосуванням найбільш суворих запобіжних заходів, таких як тримання під вартою. Затримання особи без ухвали суду допускається лише у випадках, визначених законом, та не може тривати більше 72 години без рішення слідчого судді.

- Недоторканність житла (ст. 30 Конституції України). Проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення обшуку, огляду дозволяється лише за рішенням суду.

- Таємниця спілкування (ст. 31 Конституції України). Обмеження цього права також можливе виключно на підставі ухвали слідчого судді [2].

- Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (ст. 62 Конституції України). Усі сумніви щодо доведеності вини тлумачаться на користь особи [7, с. 67].

- Право на правову допомогу та захист (ст.ст. 59, 63 Конституції України). Підозрюваний має право на захист та право на безоплатну правову допомогу у випадках, передбачених законом [2].

Конституційно-правові гарантії реалізуються через низку процесуальних механізмів, закріплених у Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК України) [2], які мають забезпечити рівність інтересів особи та держави.

Найважливішим конституційним механізмом є судовий контроль на етапі досудового розслідування, який здійснюється слідчим суддею [5]. Слідчий суддя вирішує питання про запобіжні заходи, надає дозволи на проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розглядає скарги на рішення слідчого чи прокурора.

Хоча стадія досудового розслідування менш змагальна, КПК України передбачає елементи змагальності, які дозволяють підозрюваному (через захисника) збирати, подавати докази на свою користь та заявляти клопотання [2].

Конституція України (ст. 63) та КПК України гарантують особі право не свідчити проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів. Ця гарантія є запобіжником проти примусу до самовикриття [1; 2; 6].

Незважаючи на прогресивне конституційно-правове закріплення прав людини, у практиці досудового розслідування зберігаються проблеми:

- Надмірне використання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Попри конституційний принцип, що позбавлення свободи є винятковим заходом, судова практика часто демонструє його надмірне використання, що порушує ст. 29 Конституції та ст. 5 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) [3]. На необхідність дотримання належних гарантій вказує і практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), наприклад, у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» [4].

- Проблема допустимості доказів. Докази, здобуті з порушенням конституційних прав, мають бути визнані недопустимими [5]. Проте, на практиці, іноді спостерігається формалізм, що підриває справедливість [7, с. 69].

- Забезпечення права на захист. У випадках спеціального досудового розслідування, виникає проблема забезпечення конституційного права на захист, що вимагає вдосконалення механізмів [8, с. 136].

Шляхи вдосконалення:

1. Посилення ролі слідчого судді як гаранта конституційних прав.
2. Забезпечення неухильного дотримання правила недопустимості доказів, отриманих внаслідок порушення конституційних прав.
3. Постійне впровадження практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), рішення якого є джерелом права в Україні [3, 4], для інтерпретації та застосування конституційних гарантій.

Отже, забезпечення прав людини під час досудового розслідування є надважливим показником демократичності правової системи України. Конституційні гарантії, закріплені в Основному Законі, є не просто формальними нормами, а фундаментальною передумовою законності будь-яких дій органів державної влади на цій стадії.

Кримінальне процесуальне законодавство, втілюючи конституційні принципи (презумпція невинуватості, право на свободу та право на захист), створює необхідні механізми, зокрема інститут слідчого судді, який є ключовим гарантом судового контролю за дотриманням цих прав.

Проте, незважаючи на прогресивну законодавчу базу, у практиці залишаються суттєві недоліки. Серед них: ризики надмірного обмеження свободи особи, не завжди послідовне застосування правила недопустимості доказів, отриманих із порушенням конституційних прав, а також необхідність адаптації до міжнародних стандартів, зокрема практики Європейського суду з прав людини.

Таким чином, ефективне забезпечення прав людини на етапі досудового розслідування вимагає не лише досконалості норм, але й високої правової культури та неухильного дотримання конституційних засад усіма суб'єктами кримінального провадження. Тільки тоді можна досягти належного балансу між інтересами розкриття злочинів та захистом основних прав особистості.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). Офіційний вісник України. 2006. № 32. Ст. 2371.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / За заг. ред. О. А. Зайця. Київ : Юрінком Інтер, 2019.
6. Тертишник В. М. Кримінальний процес України: підручник. Київ : Алерта, 2021.
7. Лисенко О. І. Конституційно-правові гарантії прав людини у кримінальному провадженні. *Право України*. 2018. № 5. С. 65–72.
8. Мазур М. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (in absentia) за КПК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 77. С. 136–140.

Оленчик Никита Володимирович

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 214 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Осауленко Андрій Олександрович,

професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ В УКРАЇНІ

В міру розвитку вітчизняної науки конституційного права стає очевидним, що при розгляді питання про роль та місце суддів у судовій владі недостатньо обмежуватись лише аналізом вимог, які пред'являються до суддів, принципів діяльності суддів, їхніх функцій, прав та обов'язків, а також гарантій їх діяльності.

Необхідно залучати до цього аналізу й інші, закріплені Конституцією та законами України, елементи. Це, насамперед, такі елементи як правосуб'єктність суддів, підстави та порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності тощо.